

MAYR ERNST WALTER – biolog podejmujący kwestie filozoficzne z zakresu nauk o życiu, wpływowy ewolucjonista XX w., ur. 5 VII 1904 w Kempten (Bawaria), zm. 3 II 2005 w Bedford (Mass.).

W 1923 rozpoczął studia medyczne na uniwersytecie w Greifswaldzie. W 1925, nie kończąc medycyny, rozpoczął studiowanie ornitologii na Uniwersytecie Berlińskim. Zetknął się wówczas z filozofią, którą uprawiano – ku jego rozczarowaniu

– bez uwzględniania wiedzy i zagadnień biologii. Po uzyskaniu stopnia doktora w 1926 rozpoczął pracę w Muzeum Berlińskim. W 1928 wziął udział w ekspedycji do Nowej Gwinei; dzięki niej muzeum wzbogaciło się o kilka tys. eksponatów ptaków. Przed powrotem z tej wyprawy dołączył do ekspedycji zorganizowanej przez Amerykańskie Muzeum Historii Naturalnej w Nowym Jorku na płd. Wyspy Salomona. Do Berlina wrócił w 1930. Opublikował 12 artykułów, opisując w nich 12 nowych gatunków ptaków. W 1932 uzyskał etat kuratora zbiorów ornitologicznych w Muzeum Berlińskim. Opisał kolejnych 26 nowych gatunków ptaków, co zapewniło mu pozycję niekwestionowanego autorytetu w dziedzinie ornitologii. Opublikował pierwsze prace poświęcone ogólnym zagadnieniom biologii i filozofii biologii, która – w odróżnieniu od filozofii fizyki czy matematyki – wówczas prawie nie istniała. Praca *Systematics and the Origin of Species* (NY 1942) stała się jednym z podstawowych opracowań stanowiących korpus tzw. syntetycznej teorii ewolucji (nazywanej czasami „nowoczesną syntezą”). Wskazał w niej na podstawową rolę izolacji rozrodczej pomiędzy populacjami organizmów dokonującej się czasie i przestrzeni oraz zaproponował biologiczną koncepcję gatunku. Zgodnie z nią do tego samego gatunku należą osobniki zdolne do rozrodczego kojarzenia się, w rezultacie czego rodzi się płodne potomstwo. Opracowanie to wywarło olbrzymi wpływ na podstawy systematyki. Przeciwwstawił się w niej panującej wówczas esencjalistycznej (typologicznej) koncepcji gatunku.

W 1946 założył Tow. Badań nad Ewolucją (Society for the Study of Evolution), a w 1947 organ tego towarzystwa – czasopismo „Evolution” (ukazuje się do dziś). W 1950 uzyskał obywatelstwo amer. W 1953 opublikował (z E. G. Linsleyem oraz R. L. Usingerem) pracę poświęconą zagadnieniom systematyki zwierząt (*Methods and Principles of Systematic Zoology*, NY 1953). Uaktualniona wersja tej pracy autorstwa wyłącznie M. ukazała się pt. *Principles of Systematic Zoology* (NY 1969; z P. D. Ashlockiem, NY 1991²; *Podstawy systematyki zwierząt*, Wwa 1974). Ponadto napisał: *Animal Species and Evolution* (C (Mass.) 1963) oraz *Populations, Species, and Evolution* (C (Mass.) 1970; *Populacje, gatunki i ewolucja*, Wwa 1974).

W 1953 M. został prof. zoologii w Muzeum Zoologii przy Muzeum Zoologii Porównawczej

Uniwersytetu Harvarda; w latach 1961–1970 był jego dyrektorem. W 1975 przeszedł na emeryturę i zaczął zajmować się teorią ewolucji, historią oraz filozofią biologii. Książka *The Growth of Biological Thought* (C (Mass.) 1982) podejmuje zagadnienia ewolucji, teorii biologicznych i ewolucjonizmu. Zagadnienia filozofii nauk o życiu podejmuje w pracach: *Toward A New Philosophy of Biology. Observations of an Evolutionist* (C (Mass.) 1988) oraz *One Long Argument. Charles Darwin and the Genesis of Modern Evolutionary Thought* (C (Mass.) 1991). Napisał także: *Evolution and the Diversity of Life. Selected Essays* (C (Mass.) 1976); *This is Biology. The Science of the Living World* (C (Mass.) 1998; *To jest biologia. Nauka o świecie ożywionym*, Wwa 2002); *What Evolution Is* (NY 2001); *What Makes Biology Unique? Considerations on the Autonomy of a Scientific Discipline* (NY 2004).

M. napisał ponad 30 monografii i kilkaset artykułów naukowych. Otrzymał 30 honorowych odznaczeń i nagród za wkład do nauki. W 1983 uhonorowany niezwykle cenioną nagrodą im. Balzana (której laureatem był także papież Jan XXIII), przyznawaną za szerzenie humanitaryzmu, pokoju oraz braterstwa między ludźmi.

W dziedzinach filozofii przyrody ożywionej i filozofii biologii szczególną uwagę poświęcał problematyce różnic pomiędzy materią martwą a ożywioną, specyfice biologii jako dziedziny nauki, redukcjonizmowi, emergentyzmowi, przyczynowości i determinizmowi oraz prawidłowościom rozwoju istot żywych. Podczas gdy badania prowadzone w biologii (pośrednio podejmujące problematykę związków przyczynowych) – odpowiadając na pytanie „jak?” – wskazują na przyczyny bliższe, badania ewolucyjne – odpowiadając na pytanie „dlaczego tak się stało?” – odnoszą się do przyczyn dalszych określonych stanów organizmów i życia jako całości. Te pierwsze doprowadzają do redukcjonistycznych ujęć życia (np. biologia molekularna), te drugie – do ujęć holistycznych.

Za poważny błąd, hamujący rozwój wiedzy na temat dokonujących się (w czasie i przestrzeni) przekształceń form żywych, uznawał esencjalistyczny (typologiczny) sposób myślenia o gatunkach. Przeciwwstawił go sposobowi populacyjnemu. Pierwszy z nich sprowadza się do przyjmowania ontologicznej tezy, iż osobniki określonego gatunku są zbiorem różniących się jedy-

nie cechami przypadłociowymi realizacjami pewnych wzorców, które skupiają w sobie wszystkie istotne, niezmiennie cechy danego gatunku. Ponieważ każdy osobnik określonego gatunku ma określone istotne cechy, wystarcza to do rozstrzygnięcia, do którego z gatunków należy. Konsekwencją takiego sposobu ujmowania jest zdaniem M. to, że trzeba przyjmować, iż nie mogą istnieć osobniki o cechach pośrednich pomiędzy gatunkami oraz że zawsze istnieje możliwość zaliczenia określonego osobnika do jakiegoś gatunku.

W rzeczywistości ten sposób podejścia często nie jest możliwy do zastosowania, jak ma to miejsce w przypadku osobników o zróżnicowanym wyglądzie wynikającym z dymorfizmu płciowego, skrajnie zróżnicowanego wyglądu w różnych fazach życia organizmów przechodzących określone fazy rozwoju złożonego (np. gąsienica – motyl) czy też zajmujących skrajne położenia zasięgu geograficznego jakiegoś gatunku. „Populacyjny” sposób polega – po pierwsze – na odrzuceniu tezy, że w każdym osobniku zawarty jest wspomniany wzorec (cechy istotne gatunku), po drugie – że każdy osobnik jest specyficznym zespołem określonej liczby cech, które w pewnym zakresie pokrywają się z cechami posiadanymi przez innego osobnika tego samego gatunku, a o cechach gatunkowych można mówić tylko wtedy, gdy skrupulatnie rozpatrzy się właściwości różnorodnych zbiorowisk osobników. Gatunek tworzą skupiska (populacje) kojarzących się ze sobą osobników (faktycznie lub do tego potencjalnie zdolnych), przy czym nie mają one tej zdolności (całkowicie lub w znacznym stopniu) w odniesieniu do osobników tworzących inne skupiska.

Ewolucja jest procesem postępowym w tym znaczeniu, że w miarę pojawiania się coraz nowych pokoleń gatunku żyjącego w konkretnych warunkach środowiska, populacje osobników dostosowują się coraz lepiej do tych warunków. Jeśli rozpatrywać ten wzrost dostosowania od strony organizmów, to polega on na modyfikacjach ich właściwości oraz na ich zestrzajaniu się w coraz lepiej współdziałające całości. Nie jest to jednak proces w pełni zdeterminowany: nawet gdyby warunki konkretnych środowisk pozostawały stabilne przez długi okres czasu, oddziałują czynniki przypadkowe (np. katastrofy klimatyczne), które mogą istotnie zmienić szlak przekształceń populacji wchodzących w skład gatunków.

Specyfika biologii w stosunku do fizyki klasycznej polega z jednej strony na zdecydowanym odrzuceniu redukcjonizmu, determinizmu oraz jednakowego sposobu ujmowania wszystkich przedmiotów badań (charakterystycznego dla fizyki uniwersalizmu ujęcia), z drugiej zaś – na podkreśleniu indywidualności osobników, losowości zdarzeń, roli dziedziczności jako czynnika uzależniającego właściwości istot żywych od zdarzeń w historii rodowej osobnika. W zakresie epistemologii i metodologii badań biologicznych podkreślał M. fundamentalną rolę emergencji, różnorodności oraz stosowania statystycznych metod badań. Nie znaczy to, że fizyka zupełnie nie ma znaczenia dla poznawania życia; M. uważa, iż jej kompetencje w odniesieniu do organizmów żywych dotyczą ograniczonego zakresu własności i zjawisk, pomijają jednak to, co dla nich specyficzne.

W odniesieniu do sposobu powstania postaw altruistycznych u ludzi M. nie był konsekwentnym naturalistą. W przeciwieństwie do E. O. Wilsona twierdził, iż zostały one wpojone przez Wielkich Mistrzów, którzy spełnili rolę nauczycieli właściwych postaw moralnych. Mając na uwadze historię biologii nie zgadzał się z tezą Th. Kuhna o istnieniu w ciągu rozwojowym nauk o życiu faz „nauki normalnej”, rozdzielających zrealizowane przed nią i po niej okresy „rewolucji naukowych”. Uważał, że propozycje zasługujące na miano rewolucyjnych znane są i dyskutowane w okresach, kiedy rozwój biologii dokonuje się zgodnie z uznawanymi innymi koncepcjami.

P. Beurton, *Essays in the Honour of Ernst M. 90th Birthday*, B 1994; *Special Issue in Ernst M. at Ninety*, Dor 1994; W. J. Bock, *Ernst M. at 100. A Life Inside and Outside of Ornithology*, *The Auk* 121 (2004) z. 3, 637–651.

Józef Zon